

Сергій Васильківський.

(Артист-маляр).

Безперечна річ, що психологічна творчість кожного народу в певній мірі залежить від причин околишніх; вони впливають на національно-культурний вигляд народа і вони можуть бути мотором або гальмою його духового життя. Тяжке лихоліття, що від давна запанувало на Україні, лягло фатальним тягарем на духову творчість нашого народа і на довгий час затримало його самостійний розвій. Сумні наші околишні обставини, й невеселі думки навівають вони!

Мені сьвіжо пригадується уривок з мелодійної поезії Поля Верлена:

„Je suis un berceau,
Qu'un main balance
Au fond d'un caveau...
Silence, silence!“

Сей віршик талановитого французького декадента може бути характерною пісенькою для багатьох безпорадних Українців.

Не маючи нахилу вдаватися у безнадійну тугу, вірячи в кращу будучину, все-ж таки мимоволі здригнешся, коли як слід нагадаєш собі всю сумну дійсність нашого національного життя в Росії. Такою страшною здається вона тоді, ся дійсність, де, мов у казці в темну, глибоку печеру заперто народню психіку, і бється вона там, бється мов птиця об гостре каміння, наосліп шукаючи виходу; і є в тій печері багато хідників, усе темних, закритистих, а поміж ними — найблизший хідник, куди найлегше по-

трапити, де в широкий отвір бе буйне проміння, куди долітають веселі пісні і гомін чужої мови... І тисячі, десятки тисяч линути тим хідником на простір, у широкий світ, і поринають у безодні нового життя, звідки вже їм нема повороту!...

Ось вона, та казка-правда, що полохає розум і знетямлює чуття в багатьох легкодухів. Не звеселить вона й иньших, потужних духом. „O, la triste histoire!“ гукнуть і вони в слід за тим же Верленом.

Справді, чи-ж мало появила Україна талановитих людей?

„А як їх на ймення і де їх могили,
Що-б скласти хоч пізні віщі?“

На жаль, Україна їх не знає, бо не для неї вони служили, не їй віддали свої сили...

Як не прикро, але таке-ж сумне явище постерігаємо й на полі малярської штуки.

З першого погляду здало-б ся, що й сама природа „прекрасного, розкішного, багатого“ краю й цілком незалежне від уряду становище повинні давати добрий ґрунт для розвою націоналістичних почувань у наших малярів. Але-ж дійсність навпаки показує щось иньше. Навіть пишна природа України не приваблює їх уваги, не наворачає до рідних сюжетів. На картинах з українськими краєвидами дуже часто подибуємо підписи Росиян, Ляхів, Німців навить, і дуже рідко — Українців; натомість імена — Ткаченко, Ківшенко, що свідчать про українське походження сих добродіїв, стрічаємо підписаними на малюнках кораблів-броненосців, царських яхт, військових муштрів і т. и. Звичайно, про патріотизм їх говорити якось не приходить ся... На ліпший кінець, коли такий трапить ся, то не сягає вище патріотизму в душі Гоголя, а здебільшого — марно було-б за ним шукати. З рештою, що їм Гекуба?... Осьміявши всі народні святащі, вони являють ся „чужинцями в ріднім краю“ і служать лише тому, хто грубше заплатить. Не рідко з уст їх за одно з ворогом зривається навіть глум з рідного народа, з його літератури й руху. Правдивих патріотів, що кохають штуку малярську поспіль і неподільно з Україною, кому „рідний край дорожче ніж хліба окрай“, таких патріотів з поміж українських малярів — не гук, з-між усіх їх можна-б назвати хиба два-три імени.

От до сих-то імен я маю приємність зачислити й поважне імя, виписане в заголовку сїєї статї.

Сергій Васильківський походить із Слобідської української шляхти. Уродив ся він р. 1854 в м. Ізюмі, в Харківщині. Р. 1861 батько його з родиною перенїс ся до Харкова, де малий Сергій став побирати початкову осьвіту, а відтак вступив і до тамошньої II-ої гімназії. Скінчивши гімназію він якийсь час мусїв служити в урядї, але змалку вроджена любов до малювання вкінці перемогла всі перешкоди і по 3-х роках урядової служби він опинив ся в числі учнів Петербурської Академії. Не легкі для нього почали ся часи, — приходилось тяжко працювати, боротись з злиднями, але бажання дійти повзятої мети, підперте горячою любовю до штуки й природним визначним талантом, і тут дало йому блискучу перемогу. Р. 1885 він з відзначінням скінчив Академію, причому на конкурсї краєвидів за картину „Береги Донця“ (околиці містечка Змієва) йому присуджено велику золоту медаль і призначено на державний кошт вирядити для студій за кордон. Треба завважити, що перед тим в протязї 5 літ Академія ні одному з учнів своїх не давала такої нагороди, — Васильківський був перший по тім часї, що „розбив лед“ завзятости академічних автурів! Р. 1886 він виїхав за кордон, де протягом 3-х літ працював над студіями малярськими, побувавши за той час в Іспанії, Італії, Франції, Англії й Альжирі. Вернувшись на Україну він осїв ся на сталє життя в любому своєму Харкові, де живе й до сього часу, малюючи свої майстерні твори і беручи участь майже у всіх визначнійших виставах. Властиво участь у виставах малярських він почав брати вже з р. 1882, ще будши в Академії, що таким робом складає порядний шмат часу — 20 літ.

Вчителями Васильківського були: краєвидів (пейзажів) — відомі Орловський і М. Клодт, а баталій — Б. Велівальде. Пише він властиво все, але найбільше любить жанровий крієвид. О скільки продуктивна діяльність сього артиста-маляря, легко судити вже з того, що минулим літом кількість проданих його картин досягала поважного числа — 236; деякі з них набула собі у власність знаменита Третьяківська галерія в Москві, члени імператорської фамілії й Імператорська Академія Наук. Як згадав я в горі, найбільш улюбленим сюжетом Васильківського є краєвид і особливо

краєвид жанровий і історичний; ось де-кілька з них: Дніпрове гирло, Ранок у Дніпрових плавнях, Ріка Північний Дінець, На провесні, Квітчина гребля (біля Основи, під Харковом у колишнім маєтку письменника Гр. Квітки - Основ'яненка), Дніпрові плавні й иньше; далі йдуть жанрові — Сорочинський ярмарок, Підторжа, Люба жовва, Воли (степ, чоловік у возі, запряжений парою добрих круторогих воликів), Українська іділля (коло хати розпряжений віз, воли, чоловік, а біля нього жінка з немовлям і малі діти — люба простота композиції й реалізм — досконалий); далі місця славні з історії й сучасні — Будинок Богдана Хмельницького в Суботіві, Чортотлицька Січ, могила кн. Святослава (величезний камінь, де ніби поховано кн. Святослава), Святі Гори (під Славянськом), Слобода Черкаська-Лозова; нарешті батальйні й історично-жанрові — Бійка козаків з Татарами, В Запороськім степу, Запорожець на чатах, Козача левада, Чати задунайських козаків і т. иньше. Звичайно, я назвав тут лише кілька тих картин, що найглибше врізались у моїй пам'яті. Великої більшості їх тяжко достежити навіть у репродукціях, численно розкиданих по різних журналах та каталогах. Досить відомий маляр сей і як ілюстратор. З-між иньших згадаю тут його ілюстрації українських історичних типів, зроблені в фарбах до розкішного видання Маркса — „Изъ украинской старины“.¹⁾

Яскрава кольоритність, живість барв і тонів, зрештою ясність і простота самої композиції — ось головні ~~пр~~и малярської творчості Васильківського; завдяки сьому його зачисляють до школи Бельгійців.

Його картини ніби сміють ся і радують око своїм чепурним виглядом; з них так і бе сила, сміливість, суцільне життя...

Се здоровий реалізм.

Знати, що автор кохає природу, кохає людей. Він немов би не може уявити собі краєвиду без людей — і природа і люди зливають ся в його уяві в певній гармонії.

Він кохає красу повного, нормального життя, і відвертаєть ся від хворобливих його прояв. Тому то на його малюнках майже

¹⁾ Про се видання, як і про виставу картин С. Васильківського в Харкові говорилося свого часу ширше на сторінках „Літ. Наук. Вістника“.

ніколи не стрінеш пригнічених ссразів, як осередкових фігур; в них нема місця для зображення яляви почувань або безвільних рефлексій, навпаки все в них — широко й глибоко. Тиха іділля, щире кохання, а найбільше відвага і завзяття — головні мотиви його творчої концепції.

Моя силуетка була би неповна, як би я забув сказати про чудові карикатури і особисту вдачу самого артиста, що сполучено в тісній звязку між собою.

І так кілька слів „pro domo sua“.

Кому траплялось відвідати Васильківського в Харкові, той певно добре пам'ятає його маленьку хатку на Москалівці, де живе він зі своєю старою недужою матір'ю. При вході, на білій, мазаній стіні величезними славянськими літерами виведено: „Входящий, витирай ноги!“ На сіняшніх дверях зразу-ж лякає гостя малюнок бедуїна на коні з відтятою головою ворога. Робітня — досить простора і світла кімната; стіни її всі геть-геть обвішано різними етюдами й малюнками; по кутках, на столиках і кріселках понаставлявано різних аксесуарних причиндалів: вазонів, глечиків то-що; під одною стіною покритий турецьким килимом тапчан, на котрому дуже погано сидіти, бо бачиш тільки потилицю хазяїна, що сидить у кріслі; крісло-ж се архаїчного вигляду і стоїть проти другої стіни при столі, закиданому всякою всячиною; далі від стола два мольберти і якісь пуделка. От і все умеблювання робітні. Сам хазяїн — невисокий на зріст, присадкуватий чоловік, з копицею волосся на круглій голові, в вишиваній сорочці і якійсь подертій чумарці або маринарці. На кругластім обличчі, з малими вусиками, крутим підборіддем і коротким носом, звертають увагу невеликі, але допитливі, цікаві очі; на устах раз-у-раз грає лукава усмішка. З першого-ж разу не трудно пізнати, що маєш діло з артистичною, чутливою натурою; про се свідчать і мова, і рухи, і міміка лица. В балазці його, здебільшого алегоричній, перемішаній дотепами й несподіваними образами, бє свіжий гумор і не підроблена веселість. Але найцікавіше вражіння справляє той зіпсуто-український, маломістечковий жаргон, що так любить уживати в своїй мові Васильківський. І треба признати, володіє він ним досконало. Здаєть ся, що не будь він малярем, він був би напевно актором. Цікаві й його анекдоти про приятелів і знайомих, як от про проф. Яворницького, малярів-імпресіоністів

і інших, — тут карикатурна копія віддає всі головніші риси оригіналу.

Не кожному, але тому лиш, хто підійде під його ласку, він показує і свої карикатурні малюнки на де-яких харківських діячів, в тим числі й своїх знайомих. Властиво карикатура, се відбиток специфічної вдачі сього артиста; його карикатури в фарбах вражають і оригінальною концепцією і майстерним викінченням. На жаль усі вони ще довго мусять лежати у схованці.

В кінці минулого літа сей симпатичний артист-маляр тяжко занедужав. Раптові напади задухи, що спричиняє грізна хвороба — жаба, знищили в край здоров'я сього міцного чоловіка.¹⁾

В останній раз я відвідав його перед своїм від'їздом із Харкова. Він сидів, жовтий, змучений, за мольбертом над незакінченою копією своєї-ж картини: „Кобзар на селі“. На моє запитання про здоров'я він тільки рукою махнув і хитнувши головою, додав: „Веселости нема!“ Справді для його натури брак гумору — дуже недобра ознака.

Невеселе було наше прощання...

На відході я звернув увагу на картину, що стояла в кутку на другім мольберті. Помітивши се, він буркнув з вимушеним гумором, показуючи в той бік.

— От не купили на виставці... Як би синьки та кукушину додати, то може-б і той... А так бач — »не втне Авраам Ісаака«.

А я стояв перед картиною, мов прикутий, не можучи відвести очей. Весь характер її був якийсь особливий, невластивий для творчости Васильківського. Але-ж скільки тонкого смаку, скільки м'якої ліричної душі вложено було в неї!

Широкий, неосяжний степ... Смеркає. Ніби холодним передвечірнім вітерцем повіяло... Тихо навкруги. На першім плані стоїть чабан, схилившись у тяжкій задумі. Вівці позбивались у купки і немов би лагодять ся на спочинок. Тиша і сум, довгий без краю, могучий, необорний сум...

¹⁾ За останні часи, кажуть, здоров'я д. Васильківського значно поліпшилось. *Авт.*

І враз мене прошибла думка: чи-ж може бути ще ліпша символізація сучасного стану України? І чабан-проводир в безпорядній задумі, і вівці-народ, що ляговить ся спати, і німий, повитий смерковим сумом степ, — усе нагадувало гірку дійсність і мов тужлива пісня хапало за серце.

З тяжким жалем покинув я робітню симпатичного артиста...

„Je suis un berceau,
Qu'un main balance
Au fond d'un caveau...
Silence, silence!“

— настирно, як і тепер, брєніла мені в усі сумовита поезийка.

Микола Вороний.

